

Prepušteni sami sebi

Na Koniku Miradija i Merjem nijesu jedine kojima je potrebna pomoć. Ima još djece i odraslih sa invaliditetom. Njima nijesu samo nedostupni brojni objekti, škole i literatura. Oni koji su bez regulisanog statusa i državljanstva, nemaju često ni minimalnu zdravstvenu zaštitu

Riva Mustafa je u Crnu Goru došla sa Kosova prije šesnaest godina. Sada je u kasnim četrdesetim. Nedavno je dobila dokumenta Crne Gore, poslije godina koje je provela sa statusom raseljenog lica.

Živi u baraci u podgoričkom naselju Konik. Udala se u šesnaestoj godini. Ima devetoro djece. Najmlađa kćerka **Miradija** ima dvadeset godina, ali ne može samostalno da živi zbog intelektualnog invaliditeta. Ostala djeca se brinu o sebi, neka već imaju svoje porodice.

„Bilo mi je vrlo teško kada su mi saopštili da sam rodila bolesno dijete, ali to nijesam htjela da krijem od ljudi. Trebalo je sve izdržati. Naravno, nikad ne bih ostavila svoje dijete, niti sam pomišljala na to“, kaže Riva u razgovoru za *Monitor*.

Nije, kaže, lako brinuti o bolesnoj djevojci. Ohrabruje je što su doktori posvećeni i ljubazni. Teško je što je nezaposlena, a mora da kupuje lijekove, posebnu hranu, pelene i ostala sredstva za svoju ćerku...

„Suprug mi takođe nigdje ne radi. Kod nas žive u istom domaćinstvu još dva sina, od kojih je jedan oženjen i ima djecu. Ostala su mi djeca daleko, u inostranstvu“, kaže Riva.

„Najgore od svega je što naša ćerka nikada neće moći da se stara

o samoj sebi. Nema lijeka njenoj bolesti. Šta će biti kad nas ne bude, ko će se brinuti o mojoj Miradiji“, pita se zabrinuto ova žena koja je posvetila život djetetu. „Poslije nas, Miradiji ostaje neki dom za ljude sa posebnim potrebama“, kaže Riva.

Ove godine makar finansijski je bilo malo lakše. Sinovi su radili u *Plantazama*, ali niko u domaćinstvu još nema stalno zaposlenje.

„Mislim da se lakše nositi sa nekom drugom vrstom invaliditeta, nego sa ovom koju ima moja ćerka“, priča Riva i kaže dok nas gleda izražajnim očima boje kestena, da bi se nosila bolje sa nevoljama da je imala prilike da završi školu i da je došla do nekog pristojnog posla. „Tako bih mogla mnogo više pomoći svojoj djeci, a i sebi“, kaže sjetno i dodaje da je ženama u romskoj zajednici teško, i kada je sve u redu, kada su svi zdravi. „Teško nam je zbog podređenog položaja. Žene nijesu ravnopravne u našoj zajednici“, objašnjava Riva.

Nedaleko od Rive, na Koniku, živi **Antigona Bahtijari**. I ona je sa porodicom u Crnu Goru došla sa Kosova, iz Peći, tokom ratnih zbivanja 1999. Udala se sa 17 godina i ima četvoro

Riva Mustafa:
„Najgore od svega je što naša ćerka nikada neće moći da se stara o samoj sebi. Nema lijeka njenoj bolesti. Šta će biti kad nas ne bude, ko će se brinuti o mojoj Miradiji“

djece. Sada je razvedena i u ranim je četrdesetim. Još je bez crnogorskih papira.

Najmlađa ćerka **Merjema** ima 13 godina i problema sa govorom, zbog zečije usne, koju nije operisala.

Kako imaju samo dokumenta sa Kosova, porodica se nalazi u teškoj ekonomskoj situaciji i ne može da priušti operaciju koja je neophodna djevojčici. Žive u baraci koja prokišnjava, sa instalacijama koje su neobezbijedene, i lako mogu izazvati požar. Od njih petoro u kući, radi samo jedan Antigonin sin. I to od 13-te godine, da bi pomogao majci radi teške fizičke poslove. Niko od djece ne ide u školu.

„Suprug nas je napustio i ja sam morala da vodim računa o svima, ostavio me nakon rođenja Merjem“, kaže Antigona i dodaje da je djecu otac napustio kada je najviše trebao svima. Osnovao je novu porodicu, živi u blizini, a nikada nije došao da obiđe svoju porodicu.

„Nosila bih se nekako sa nedaćama, samo da imamo crnogorska dokumenta, da mogu slobodno da radim, da imam socijalnu pomoć, da dijete može da mi se liječi. Sve bi bilo drugačije“, kaže ova žena čiji se život dramatično promijenio kada je rodila djevojčicu sa problemom.

Antigona zbog svih tih problema planira da se vrati na Kosovo. Nada se da bi tamo možda mogla da dobije smještaj, zdravstveno osiguranje i neophodnu podršku za liječenje djeteta. Samo kada bi se operisla, uz podršku logopeda Merjem bi mogla da govori.

Miroslava - Mima Ivanović, kordinatorka pravnog programa i antidiskriminacije u *Udruženju mladih sa hendikepom Crne Gore* kaže da im se niko iz romske zajednice nikada nije obratio. „Naša

Antigona Bahtijari:
„Nosila bih se nekako sa svim nedaćama, samo da ima crnogorska dokumenta, da mogu slobodno da radim, da imam socijalnu pomoć, da dijete može da mi se liječi. Sve bi bilo drugačije“

su vrata otvorena za sve“, kaže Ivanovićeva i navodi da je Udruženje skupa sa ostalim institucijama uradilo mnogo na poboljšanju pozicije lica sa invaliditetom. „Danas je znatno bolja situacija u našoj zemlji. Početkom prošle decenije bilo je svega nekoliko studenta sa invaliditetom u Crnoj Gori, a danas ih ima 85“, kaže Ivanovićeva.

Romi sa invaliditetom uglavnom ne idu u školu, niti imaju socijalnu

podršku. Često su cijele porodice opterećene jer same moraju da se bore za svoje bolesne članove. Posebno je veliki problem kod raseljenih lica koja nijesu regulisala status.

Ni Riva ni Antigona ne znaju za *Udruženje mladih sa hendikepom*, kao ni za druge organizacije sličnog tipa, koje bi im mogle pružiti podršku i uputiti ih kako bi olakšale poziciju svojim djevojčicama i omogućile im liječenje i druge neophodne stvari.

Borba sa popravljjanje položaja lica sa invaliditetom i u široj društvenoj zajednici je mukotrpana. Ivanović navodi da su, uprkos upornom zalaganju i napretku, ostali brojni problemi i izazovi. „Podgorica je pristupačnija u odnosu na 2001. godinu, ali ni dalje nijedan objekat u Podgorici ne ispunjava

standarde pristupačnosti, kao ni javne površine. Recimo, tek se sada rade taktilne crte za osobe sa oštećenim vidom. Da ne govorim o drugim stvarima“, podvlači Ivanovićeva.

Na Koniku Miradija i Merjema nijesu jedine kojima je potrebna pomoć. Ima još djece i odraslih sa invaliditetom. Njima nijesu samo nedostupni brojni objekti, škole i literatura. Oni koji su bez regulisanog statusa i državljanstva nemaju često ni minimalnu socijalnu zaštitu. Ne mogu da se liječe besplatno, jer nemaju zdravstveno osiguranje.

I u *Udruženju mladih sa hendikepom* ističu da je prvi korak da bi se pomoglo ovim ljudima da imaju regulisan status u Crnoj Gori i uredna dokumenta. „Ne može se ostvariti pravo na besplatno školovanje, ako nemate crnogorska dokumenta“, kaže Ivanovićeva.

Škola je tako daleko od Miradije i Merjem... Njihove majke sanjaju snove da će jednom, ipak, biti bolje.

Teuta NURAJ

ERSTE Stiftung

*Fellowship for Journalist of Roma/Ashkali/Egyptian Origin 2015-2016
This project has been supported by ERSTE Foundation*